

Imre Attila (szerk.)

Párbeszédék kultúrája Gdanskától Oszakáig: a VII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus szekcióelőadásai, Kolozsvár, 2011. augusztus 22–27.

A VII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus kiadványai. Kolozsvár: Egyetemi Műhely Kiadó–Bolyai Társaság, 2013, 220 p.

ISBN978-606-8145-41-9

*Lőrincz Gábor*¹

A *Párbeszédék kultúrája Gdanskától Oszakáig* című tanulmánykötet (szerk. Imre Attila. Kolozsvár, 2013) az Egyetemi Műhely Kiadó és a Bolyai Társaság közös gondozásában jelent meg a 2011 augusztusában Kolozsvárott megrendezett VII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus nyelvi kultúrával kapcsolatos szekcióelőadásainak összefoglalásaként. A kötet tizennégy olyan nyelvészeti, irodalmi, valamint pedagógiai tanulmányt tartalmaz, amelyek a határon túli és az anyaországi magyarság helyzetével foglalkoznak. A kötetben megjelent tanulmányok közül három jelentéstani tárgyút mutatok be részletesen, mivel a szemantikai kérdések vizsgálatát nagyon izgalmasnak tartom.

Máthé Dénes *Az antonímia leírásának eredményeiről és kérdéseiről* című tanulmányában az *antonímiával* mint lexikológiai jelentésviszonnyal kapcsolatos terminológiai kérdések tisztázását tűzte ki célul. A tanulmányból kiderül, hogy az *antonímia* és az *antinómia*, bár nevükben nagyon hasonlítanak, nem csak azonos, hanem különböző szemantikai jegyekkel is rendelkeznek. Az *antonímia* nyelvi-szemantikai (szójelentések közötti) ellentét, az *antinómia* pedig logikai (kijelentések közti) ellentmondás, azaz az első a nyelvészet, a második a filozófia tárgykörébe sorolható fogalom. A szemantikai szakirodalom (a magyar és a román egyaránt) az *antonímiának* különböző típusait különbözteti meg, de az osztályozás tekintetében nem beszélhetünk egységességről. A szerző a tanulmány végén (mintegy a szakirodalomban leírtak szintetizálásául és összegzéseként, minden lehetséges nyelvi, logikai, fogalmi, szemantikai és nyelvhasználati szempontot figyelembe véve) az *antonimáknak* a következő típusait különíti el:

1. kizáró ellentétben álló antonim jelentések: *hideg – meleg*
2. kiegészítő ellentétben álló antonim jelentések: *férfi – nő*
3. polarizáló ellentétben álló, fokozatosságot kifejező antonim jelentések:
Ez a könyv jó = Ez a könyv nem rossz, de Ez a könyv nem rossz ≠ Ez a könyv jó.

A következő tanulmány Pethő József *Nyelvi stílus és régió* című munkája, amelynek kérdésfelvetése nagyon érdekes. A címből látszik, hogy egy újszerű, a stílusleírást az egyes nyelvi régiók jellemzőit (is) szem előtt tartó stíluselmélet kidolgozásának lehetőségeit vázolja fel a szerző. Felveti a kérdést, hogy beszélhetünk-e egyáltalán a mai magyar régiók kapcsán regionális stílusokról. A kérdésre igennel válaszol, hiszen a magyar sztenderd állami változatainak stílusa (főleg a kontaktushatás következtében) némileg eltér a sztenderdtől. A szerző fölhívja rá a figyelmet, hogy a szakirodalomban a *nyelvi stílus* és a

¹ A szerző a révkomáromi Selye János Egyetem PhD-hallgatója

régió fogalmak összefüggéseivel kapcsolatban szinte semmilyen elméleti anyagot nem találunk, a gyakorlatban azonban bizonyos nyelvészeti kiadványok anyagában egymástól elválaszthatatlanul jelennek meg. Példaként a *Magyar értelmező kéziszótár* (ÉKsz.² = Pusztai 2003) azon *stílusminősítéseit* mutatja be, amelyek a szótárban megtalálható határon túli magyar szókincshez kapcsolódnak. Ennek a szókincsnek a kapcsán szóba kerülnek a *stílusbeli kölcsönszók*, amelyek szintén szorosan kapcsolódnak a kérdéskörhöz, valamint az *alaki kölcsönszók*, melyek sztenderd megfelelőiktől a legtöbb esetben csak stílusértékükben (pragmatikai jelentésükben) térnek el. A szerző a továbbiakban a *Termini ht-online adatbázis és szótár* minősítéseit veti össze az értelmező kéziszótáréival, amiből kiderül, hogy pl. a sztenderdben választékosnak, bizalmasnak, régiesnek minősülő szavak, kifejezések az egyes területi változatokban közhasználatúak lehetnek, azaz eltérő a stílusértékük. A dolgozatban azonban nem csak a szóstiliztika és a régiók kapcsolatáról esik szó. Pethő József a szakirodalom alapján megjegyzi, hogy az anyaország határain kívüli nyelvváltozatok archaikusabbak (ami Erdélyben pl. az összetett múlt idejű igék gyakori használatában mutatkozik meg), ám a szóstiliztikán túlmutató ilyen irányú kutatások még gyerekcipőben járnak.

Lőrincz Julianna *A nyelvi variativitás témaköréhez kapcsolódó tananyag vizsgálata a szlovákiai magyar nyelvtan könyvekben* című dolgozatában egy, a lexikológiai jelentésviszonyokhoz szorosan kapcsolódó témát, a nyelvi variativitás kérdését vizsgálja. Megállapítja, hogy a nyelvi variativitás sokszor átfedésbe kerül azokkal a lexikológiai jelentésviszonyokkal (poliszémia, szinonímia, homonímia, paronímia), amelyek – a variativitással együtt – a nyelvi aszimmetria körébe tartoznak. A dolgozat szerzője nem csak a lexikai szintű szóvariánsok, hanem a paronimák szemantikai jellemzőit (a két lexikai jelentésviszony azonosságait és különbözőségeit) is részletezi, majd ezeknek a lexikológiai jelentésviszonyoknak a szlovákiai magyar nyelvtankönyvekben való előfordulását vizsgálja meg. A szóvariánsok referenciális jelentéseikben azonos változatok, pragmatikai jelentéseikben azonban eltérnek egymástól (*ismer – ösmer*). A paronimákat ezzel szemben csak a véletlen alaki hasonlóság hozza kapcsolatba egymással az iskolázatlan vagy nyelvilag képzetlen nyelvhasználó tudatában, hiszen denotatív jelentéseik különböznek (*helység – helyiség*), akkor is, ha sok esetben közös töből származnak.

A dolgozattól kiderül, hogy a terminológiai többértelműség nem csak a szakirodalomban, hanem a tankönyvekben is jelentkezik, ráadásul nem csak a szóban forgó két lexikai jelentésviszony, hanem a paronímia és a szinonímia, illetve a variativitás és a szinonímia kapcsán is. Ezért az anyanyelvoktatás egész folyamatában fontos hely illeti meg a nyelvi variativitás kérdéskörét, amelynek a grammatikai és a jelentéstani ismeretek tanításában kiemelt szerepet kell kapnia mind az általános, mind a középiskolai magyar nyelvtani anyagban. Erre egyrészt azért van szükség, mert a diákoknak a nyelvi variativitást egyértelműen meg kell tudniuk különböztetni a hozzá hasonló nyelvi jelenségektől, másrészt pedig azért, mert a fentebb röviden bemutatott lexikológiai jelentésviszonyoknak fontos szerepük van a tanulók szövegalkotási és kommunikációs készségének kialakításában is. A nyelv valós kommunikatív funkciója a tankönyvekben azonban nem tükröződik megfelelőképpen, mivel azok a (saussure-i nyelvelfogásukból eredően) az eszményi normához való igazodást részesítik előnyben, nem pedig a mindennapi nyelvhasználatra építenek.

Összegzésként elmondható, hogy mindhárom ismertetett tanulmánynak nagy gyakorlati haszna van, mivel egyrészt olyan nyelvészeti kérdésekkel foglalkoznak, amelyek a különböző lexikai jelentéviszonyok terminológiai kérdéseivel kapcsolatos tisztánlátást segítik a kutatókat számára, másrészt az anyanyelvoktatásban is kitüntetett szerepük van. Mindhárom tanulmány kapcsolódik a kisebbségi nyelvváltozatokhoz is, ami a vizsgált nyelvi jelenségeknek az anyaországban túlmutató aspektusaira is felhívja a téma iránt érdeklődő kutatók figyelmét.

TÁRSADALMI NEM ÉS NYELVHASZNÁLAT I-II.

Juhász Valéria–Kegyessné Szekeres Erika (szerk.) Válogatott szemelvények az angol és a német szakirodalomból. Szegedi Egyetemi Kiadó, Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged.

I. ISBN 978 963 9927 41 1 (2011)

II. ISBN 978 963 9927 85 8 (2013)

A Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Alkalmazott Humántudományi Intézet Magyar és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékének és a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar Modern Filológiai Intézetének együttműködésében közel öt év kitartó munkájával látott napvilágot egy sorozat, aminek három kötetében az érdeklődők megismerhetik a gendernyelvészet legfontosabb angol és német nyelvű szakirodalmát. A fordítási projekt célja az volt, hogy interdiszciplináris alapokon mutassuk be a gendernyelvészet kialakulását, történetét és legfontosabb angol és német nyelven publikált eredményeit. A válogatott tanulmányok a genderkérdést a nyelvre és a nyelvhasználatra fókuszálva közelítik meg, és konstruktivista szempontokat követve világítják meg a gender (társadalmi nem) szerepét a legkülönbözőbb kontextusokban és szituációkban: gender és pedagógia, gender és kommunikáció, gender és társadalmi nyelvi kultúra, gender és individuális nyelvhasználat. Ezen témakörök segítségével a tanulmányok rámutatnak arra is, hogy a gender egy, a beszédcselekvésekben létrehozott és a kommunikáció céljától, tartalmától és módjától függően kifejezésre juttatott nyelvi-nyelvhasználati minőség is egyben, amely a beszédpartnereken genderidentitását hivatott kifejezni.

Eddig a sorozat két kötete jelent meg, amelyekben összesen több mint 20 gendernyelvészeti tanulmány olvasható majdnem 600 oldal terjedelemben. 2014 őszén kerül forgalomba a sorozat utolsó darabja.

